

БРАНИЧ

ЛИСТ ЗА ПРАВНЕ И ДРЖАВНЕ НАУКЕ.

ОРГАН УДРУЖЕЊА ЈАВНИХ ПРАВОВАСТУСНИКА У СРБИЈИ.

Лист излази 1. и 16. сваког месеца.

ПРАВНА ТЕРМИНОЛОГИЈА У СЛОВЕНСКОМ ЗАКОНОДАВСТВУ.

(Извештај г. Влст. Богишића.)

По поруци кнеза пригорског Николе руски професор г. Богишић ради већ неколико година на „Законику“ за Црну Гору. У овој сестривској нам земљи суђење и осуђивање врши се патријархалним начином, готово без икаквог писменог кодекса, него само на основу земаљских предања и обичаја. С тога су разумљиве тешкоће, на које је наилазио г. Богишић, састављајући овај „Законик.“ Особито велика тешкоћа долази отуда, што у народном језику нема речи за тачно исказивање правних појмова и односа. О том је предмету много цењени професор 13. Јануара о. г. у петроградском филолошком друштву поднео свој реферат: „О техничким терминима у законодавству“. Руско „Новоје Времја“ у свом 3908. броју (од 15. Јан. о. г.) донело је овај кратки извод из тога реферата:

Правнички рад у Црној Гори није ни најмање развијен: тамо нема школа, нема ни специјалиста за тумачење закона. Међу тим, кад је већ у земљи постао потребан „Законик“, он треба да буде изложен просто, јасно, кратко и сваком разумљиво. Немање образаца увећава тешкоће у извршивању овога посла. Истина, у почетку 50-их година у Аустрији је био учињен покушај, да се изда правна терминологија („Juridisch-politische Terminologie,“) на чем је радила особита комисија, али ово службено издање није имало никакве научне основе, и одликовало се многобројним недостатцима (много је што било пропуштено) и неправилностима, те се није ни могло у живот пресадити, него је остало мртво

слово. Тако је дакле извештач у свом раду морао самостално крчити пут у састављању правне терминологије за земљу, чији је језик у овом погледу врло сиромашан, што опет долази од превелике простоте самих правних односа.

Обраћајући се усвојеном начину за добивање правних термина, извештач их распоређује у три главне гомиле: 1) термини, којих већ има у живом народном говору, 2) термини, узajмљени из других језика, и 3) термини, ново састављени. Термини првога реда могу бити, рекао бп, без погодбе унесени у „Законик,“ али су томе ове сметње: прво, што се врло често на разним местима једном истом речју исказују са свим различним појмови (н. пр. речју „дужник“ зову и кредитора и дебитора); друго, што се један исти појам исказује неколиким називима, и најпосле, треће, што се појмови сроднога значења, али разних одблесака, исказују једним истим називом („лукав“ значи не само лукав, него и бистар, оштроуман.) Користиће се терминологијом живог народног језика преко је потребно, вели извештач, бити врло смотрен, и у сумњивим случајима помагати се потребним објашњењима.

Узајмљивање из туђих језика врши се двојаким путем: правницима и самим народом. По мишљењу извештачеву „правници хоће радо туђе речи да обуку у одећу отачаствеог језика,“ због чега се у највише случајева добива „неписмен (безгроммотни) превод.“ Позајмице самога народа (поглавито у пограничним крајевима од најближих суседа) имају већу трајашност, јер улазе у свест народне масе, па с тога употреба ових позајмица при састављању „Законика“ има рационалнију основу.

Најпосле, грађење нових термина изгледа на први поглед као најзгодвији начин за творца „Законика“; па ипак је овај начин и преко мере тежак, јер ко се помаже њиме, тај мора имати особита дара и подобности, те да напред погоди, да ће ова или она нова реч ући у народну свест баш у оном смислу и значењу, које се имало на уму, кад је први пут употребљена. Кад год настане потреба да се уведе нов правни термин, не треба се, по мишљењу извештачеву, управљати само по субјективним домишљањима, него се треба ослањати на што реално. Сам је извештач у таквим случа-

јима више пута тражио помоћи у разговору с „чов.ком из народа,“ па је њему предлагао да „крсти“ овај или онај правни појам, али му такви огледи ни један пут не испадоше за руком; тога ради морао је сам казивати свој (удешени, сковани) термин, па се само задовољити одобравањем или неодобравањем онога, с којим је говорио. Као главне начине при увођењу нових термина извештач сматра: дифференцовање назива, којих већ има у народу, т. ј. њихово ширење или сужавање помоћу потребне измене њихових завршетака, узимање туђих речи и употребљавање описнога начина. Последњи начин, познато је, има ту велику незгоду, што употребљава много речи, али је то незгода и недостатак, који не моглоше избећи ни такви историјски споменици, као што је кодекс Јустинијанов, — ова, по речима извештачевим, „класичка компилација,“ — и кодекс Наполеонов, који се уопште одликовао збијеношћу и тачношћу својих израза

Ова белешка о раду Божишићеву на црногорском закону показује нам, с једне стране, како је мучан и пишав посао „правна терминологија“ на српском језику, а с друге стране и најбоље потврђује признату већ озбиљност и савесност, с којом уважени професор на овом послу ради. А јасно је да ово што је казано за црногорску правну терминологију у многome вреди и за нашу у Србији, јер су и многи наши правни термини само „неписмен,“ те и неуместан и бесмислен превод аустријских или старих руских правних термина. Желети је дакле да се и у нас почне радити, на основу Божишићевих научних поставака, на питању, које је тако значајно и за нашу правничку науку и за њену практичну примену. С тога и овај Божишићев извештај треба одмах, чим буде штампан на руском језику, превести на српски и објавити га нашим, послу вичним правцима и законодавцима.

П. П. Ђ.

КРИТИЧНЕ НАПОМЕНЕ УЗ ОПРЕДЕЉАЈЕ НАШЕГА ГРАЂАНскоГ ЗАКОНИКА „О СТВАРИМА.“

I. ЗБИРНЕ СТВАРИ У ТЕОРИЈИ И У НАШЕМ ГРАЂ. ЗАКОНИКУ.

ПИСМЕ

Г. Гершић.

(СВРСТАК)

Нема сумње да може у извесним случајевима да буде тога *изменивога тумачења*,¹⁾ дакле да може и сам граматички јасан смисао законских речи да се *измени* према *правоме* смислу закона, који се пронашао *логичким* тумачењем. Али у овоме случају, о коме је овде реч (дакле при тумачењу § 427 аустр. грађ. зак. или §. 288 нашега законика) таквој *interpretatio abrogans* ипак *нема места* прво с тога, што тај резултат логичкога тумачења, до кога су Екснер и Деренчин дошли на супрот *граматичкоме* смислу законских речи, није тако *поуздан* и тако *чврсто основан*, као што при свакоме измењивоме тумачењу треба и мора да буде.²⁾ Одишта, то није мала и обична ствар *отсутити* од граматички *јаснога* смисла закона па га изменити и заменити неким другим смислом; ту дакле свакојако разлози, па којима се то отступање оснива, морају бити *несумњиви*, поуздани и чврсто основани, а не тек да има у њима само неке вероватности, могућности и т. л. А да у већ наведеним разлозима Екснера и Деренчина нема те потпуне и несумњиве поузданости и основаности, то мислим да ни сами ти поштовани писци неће порећи. Кад би логичко тумачење давало доста *са потпуном поузданошћу* такав резултат, до каквога та два писца долазе, онда би извесно до каквога истога резултата морали доћи и такви бистри и оштроумни писци и тумачи ауст. грађ. законика као што су Унгер и Ранда, а међу тим они долазе до противнога резултата. Унгер и Ранда кажу, да је ауст. грађ. законик усвојио старију теорију, по којој се збирна ствар сматра као вештачки и бестелесни, правни објект и да јој је дао законскога израза,³⁾ Екснер и Деренчин напротив налазе, да то законик није усвојио, да он ни-

¹⁾ В. о њему међу осталима мој: *Систем римскога прив. права* I. стр. 45.

²⁾ В. Унгер, *System d. österr. allg. Privatr.* I. стр. 86. прим. 37.

³⁾ Ранда и. пр. каже о томе: „Diese Sachgesammtheit, im Grunde nur ein Begriffsganzes, ist daher ein künstlicher idealer Rechtsgegenstand, und so gut ein juristisch fingirtes Rechtsobjekt, als die universitas personarum juristische Person) ein fingirtes Rechtssubjekt. Diese Theorie findet im § 302 a. b. G. B. ihren gesetzlichen Ausdruck.“ Randa, *Besitz*, §. 19

WWW.UNILIB.RS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

како збирне ствари не сматра као неке замшљене правне објекте, да то није ни при символској традицији имао на уму и т. д. Осим те тако отсечке разлике у мишљењу између признатих зналаца и коментатора, ту стоји још и та околност, што је то *неспорно*, да је у доба, кад је грађен аустр. грађ. законик, та већ поменута теорија о збирним стварима допста владала и да је на редакторе тога законика тадашња теорија у опште имала доказаног и пресуднога утицаја — на зар та околност не спада такође међу важне елементе логичкога тумачења? А кад се још и сам *граматички* смисао законскога текста слаже са тим елементом логичкога тумачења, онда умесност и оправданост *измене* тумачења у таквоме случају постаје веома сумњива.

Др. Деренчин наводећи Унгерово већ поменуто тумачење §-а 427 уједно помиње како тако исто као Унгер мисле „мало да не сви старији коментатори.“ Можда би у другоме случају то могло јако да побије цену и вредност Унгерове мишљењу, што се он умешао међу те „старије коментаторе“ и што усваја њихово већ „застарело“ схватање, али у овоме случају, о коме је реч, ти су „старији коментатори“ за Унгера веома јаки савезници, јер ти старији коментатори припадају истој правничкој школи, којој су припадали и редактори законика, они стоје под утицајем *исте* теорије и они према томе могу много пута да буду боље и непосредније обавештени о самој *намери* и *мисли* законодавца, коме и по времену и по правничком образовању стоје тако близу, него што то могу бити новији правници. Тако н. пр. најстарији коментатор аустр. грађ. законика *Цајлер* нема сумње да је веома поуздан вођа и сведок, кад хоће да се сазна, шта је законодавац управо *хтео* и мислио при некоме законскоме опредељају, јер је *Цајлер* учествовао и при самоме грађењу законика. И по *Цајлеру* може да се види, како је аустријски законодавац одиста збирне ствари схватио као правну целину, као „јуристичку“ ствар. Далеко би ме одвело кад бих опширно наводио његове речи. Само ћу овде то навести, како тај стари коментатор међу осталим каже: „Од телесне предаје ослобађа закон што се тиче *залога*, као и што се тиче *прибављања права својине*, само оне покретне ствари, које *по својој природи нису способне за телесну предају* (die einer körperlichen Uebergabe ihrer Natur nach nicht fähig sind), као што су *тражбине, товари* (Frachtgüter), *стовариште робе и друге збирне ствари.*“¹⁾

¹⁾ v. Zeiller, Commentar üb. d. allg. bürgerl. Gesetzb. II. стр. 257.

Не могу још даље отезати разговр о овој ствари. За мене је јасно, да израз законски „покретне ствари, које по самоме своје створу не допуштају телесну предају“ или као што Цајлер каже „по својој природи нису способне за тел. предају“ никако не значи, да се те ствари не могу телесно предати само због извесних механичких тешкоћа. Зар би когод могао казати, да неко стовариште робе или стадо оваца и т. д. баш не допушта телесну предају по самоме створу своје или је по самој својој природи неспособно за такву предају? Очеvidно то нико не би могао казати, па дакле ни аустр. законодавац, јер је извесно и њему, као и свакоме другоме, морало бити јасно, да телесна предаја једне збирне ствари у неким случајевима може истина бити скопчана са великим тешкоћама, али да зато ипак није баш сам створ или баш сама природа тих ствари таква, да она не би допуштала или би их чинила неспособнима за телесну предају. И према томе онда нема сумње, да тај законски израз о створу и природи збирних ствари само онда добија логичкога смисла и само онда се може разумети, кад се стане на то гледиште, да су збирне ствари замишљени идеални правни предмети, који немају телесне екзистенције. Да сама природа, сам створ једне замишљене бестелесне ствари не допушта телесну предају, то је јасно и зато је дакле аустријски законодавац тај израз и употребио.

Из свега дакле излази да тумачење Експера и Деренчина (бар по моме схватању) није друго до аргументација *de lege ferenda*¹⁾ (какав би требао да је закон) а није *de lege lata* (какав је у истини закон). Ексер је имао ту у осталом похвалну тежњу, да оно, што има у закону и како је у њему одређено, измири и у склад доведе са данашњим схватањем и данашњим правилнијим теоријским погледима, па је овдје употребио све своје признато оштроумље и своју правничку диалектику, да појам те символске традиције по аустр. праву тако конструише, како ће он и данас још имати правничкога значења а да се не коси са новијим правним појмовима и погледима. Он је према томе навијао и натезао законски текст на тај свој калуц, али му то ипак није испало за руком, као што сам покушао бар летимично да покажем. Имао бих за доказ томе још по нешто да наведем,

¹⁾ Ма да се Ексер од тога прекора нарочито брани в. Tradition, стр. 168. прим. 48.

али морам за сада завршити то своје доказивање, јер се можда већ и овако одвише отегло.

Свакојако дакле аустријски грађ. законик стоји што се тиче збирних ствари на становишту оне теорије, која их сматра као „јуристичке“ бестелесне ствари и с тога је определио да се на њима као таквима може прибавити својина и заложно право али разуме се према њиховој означеној природи никако телесном него символском предајом. Из аустр. грађ. законика то је схватање прешло и у наш грађ. законик у §. §. 191. 288. и 308. Колику муку правницима задаје та символска традиција, то се види већ и по томе, што се Екснер и Деренчин, и ако се слажу у побијању наведенога Унгеровога схватања, ипак после разилазе међу собом у томе питању, да ли је та законом одређена символска предаја доиста права предаја или није? Екснер каже: „Die „Uebergabe durch Zeichen“ ist kein Besitzakt, mithin keine Tradition“ („предаја знацима“ није акт државине, дакле није предаја), а др. Деренчин напротив доказује да су ~~се~~ те традиције знацима *праве* традиције,²⁾ дакле је у томе погледу напустио Екснера, па се придружио Ранди. Показаћу другом приликом, кад будем посебице говорио о предаји, како је ту поштовани хрватски коментатор бар по моме мишљењу погрешно, те није требао напуштати Екснера кад је већ иначе уз њега пристајао.

Целоме моме досадашњем разлагању беше циљ, да колико је допуштао простор оваквога чланка покушам да на чисто изведем то питање, како се имају разумети и шта значе опредељаји нашега грађ. законика о збирним стварима. А да бих то извео, ја сам морао да се обратим оригиналу, откуда су ти опредељаји извађени и преведени, па сам при томе морао да се упустим у доста ризичну полемику са признатим правницима и коментаторима тога оригинала. Из свега, што сам овако непотпуно могао навести, види се да ја као што сам већ казао усвајам мишљење Унгерово о значењу опредељаја аустријскога грађ. законика о збирним стварима, а из тога онда излази да такво исто значење имају и опредељаји нашега грађ. законика о томе предмету. Мислим да ће бити добро да сад после овога целог претресања у кратко ресимирам резултат, који се у овоме састоји: наш грађ. законик по примеру свога аустријскога оригинала одређује збирну ствар као једну „јуристичку“ ствар, као правну (за-

²⁾ в. Derenčin, Тумаџ, II. стр. 247.

мишљелу) целину, на којој као таквој (дакле независно од промене њених појединих саставака) могу постојати права и правни одношаји, а та се права на њој као бестелесној ствари могу прибавити само символском предајом. Да би ствар била јаснија узмимо н. пр. да је уступљено некоме заложно право на збирној ствари (библиотеци, уметничкој збирци, стаду оваца и т. д.), то право онда постоји на тој целини као таквој, ма колико се њени саставци мењали, смањивали или умножавали и тако онда, кад поједине ствари испадну из састава те целине, онда на њима *престаје* и то право, јер оно варавно постоји само *на правној* целини као таквој, а та правна целина (као „јуристичка“ ствар) остаје *иста*, ма колико се њени саставци мењали.¹⁾

Такво је дакле схватање добило израза у аустријском и нашем грађ. законнику, и ако оно није консеквентно и свестрано изведено.

А сад кад сазнасмо порекло и значење законских опредељаја, о којима је реч — сад тек има места да пређемо на питање: а да ли су ти законски опредељаји *правилни*, да ли одговарају данашњем правном схватању и практичкој потреби правнога саобраћаја или су они погрешни, неправилни, па треба да се укину или исправе? О томе ћу питању овде на крају још у кратко проговорити. У почетку овога чланка ја сам већ казао како је схватање збирне ствари као јуристичке целине, као некога бестелеснога замишљенога правнога објекта *очевидно погрешно* и како оно доводи до чудних и апсурдних консеквенција као н. пр. до неке апстрактне својине „на целини,“ која је различна и независна од својине на појединим деловима и т. д. Није дакле пужно да то сад на крају опет понављам. Свакојако дакле према данашњем правилноме схватању морамо, што се тиче збирних ствари, држати се стално тога начела, да оне као такве, као неке „јуристичке“ целине никада нису предмет ма каквога правнога одношаја, него да се ти правни одношаји тичу вазда и у свакоме случају само *оних појединих телесних ствари, које су под именом пеке збирне ствари (бухваћен).*

¹⁾ И тако се онда може догодити да један заложни поверилац, који добије право залог на некој библиотеци, нађе у тренутку, кад треба заложно право да оствари, само *две трећине књига*, јер су остале издвојене и нестале из те целине. И он на тим појединим издјелима књигама не може вршити своје заложно право, јер оно само постоји на збирној ствари као таквој и на њеним саставцима *само дога*, док су они у целини. В. Zeiller, Commentar, II. стр. 28.

Вредно је да то покажем у појединим практичким кон-секвенцијама :

Кад неко отуђује једну ствар, па је означи само једним колективним именом као н. пр. продаје своју библиотеку и т. д. онда не треба узети, да су странке хтеле ту ствар да узму и сматрају као неку целину, него ту су увек само оне поједине телесне ствари, које се у скупу своме продају, поклањају и т. д. С тога се дакле тај колективним именом означени скуп или збир ствари мора предати онако, како је постојао у време закључења правнога посла и по томе ако је онај, који отуђује, доцније још нешто више прибавио и придодао у ту целину, то он не мора предивати и ако ти придодати саставци улазе под тај заједнички колективни назив и појам. Али с друге стране он тако исто тај збир или скуп не сме хотимично и самовољно умањивати, и нешто из њега одузимати, него је одговоран за сваку своју радњу у томе погледу. — Али може и то да се догоди, да странке које закључују међу собом правни посао баш имају нарочиту вољу и намеру, да неки збир ствари одиста сматрају као правну целину и да га у таквој намери колективним именом означају као н. пр. кад неко своју трговачку радњу прода тако, да он за по године од дана закљученога уговора ту радњу још води, а тек на свршетку шестог месеца да је купцу преда; ту онда очевидно намера странака иде на то, да се та радња продаје као нека од промене саставних делова независна целина и да се она има предати онаква, каква ће бити на крају шестог месеца (било да су многи саставци измењени, да је умножена или смањена — то је све једно.¹⁾

Тако исто може бити и при залагању неке ствари и при остављању испоруке (легата.) Немам засада места да и то мало опширније обележим.²⁾

Још ћу напоменути што се тиче својине, да и она не може никада постојати на збирној ствари као таквој, дакле на некој замишљеној целини, него она може постојати само на појединим телесним стварима, из којих је целина састав-

¹⁾ Али је наравно и у таквоме случају продавац одговоран за сваку злу намеру (mala fides) или за кулпозно погоршање и кварење појединих ствари.

²⁾ Само ћу овако мимогред што се залоге тиче напоменути, да се не слажем са мишљењем Унгеровим, да је залога на колективној ствари увек само ручна залога и да с тога она поједина ствар која се издвоји из целине, престаје бити у валози, дакле на њој услед тога престаје заложно прво. На колективној ствари може бити и *хипотека* и према томе Унгерово тврђење као *опште правило* не стоји. Немам простора да ово изближе објасним.

љена. Кад се дакле каже „власник стада, библиотеке и т. д.“ онда је то само скраћени израз за „власник свију појединих оваца, свију појединих књига“, које стадо или библиотеку састављају. Дакле је ту увек стало до својине на сваком поједином комаду и према томе онда онај, коме продавац предаје својину на таквој „целини“, не добија тиме својину и на оним саставцима те целине, који се у њој латива налазе али продавцу *не припадају*; е тога н. пр. украдена овца, која се у стаду нашла, не припада у својину власнику стада само с тога, што је и она у томе колективноме називу обухваћена и предата. Ова јесте и остаје и после тога туђа ствар.

И кад се дакле у по некоме случају у правноме саобраћају нека збирна ствар сматра као нека од промене и судбине појединих саставака независна целина, онда то не бива нити може бити на основу правнога правила, општега законскога опредељаја, него то се оснива само на *посебној воли странака или онога, који нешто о таквој ствари наређује*. Дакле такав збирни или колективни појам у праву има само значења као помоћно средство за *интерпретацију* (тумачење) *приватне воље* у појединоме случају, али икако нема значење неке сталне правне категорије као што је н. пр. јуристичко или правно лице.

На основу свега, што сам навео и изложио, мислим да ће сада бити доста јасно свакоме, да су §. 191. а затим §. §. 288. и 308. нашега грађ. законика, у колико се тичу збирних ствари, основани на погрешном застарелом схватању, да су доиста само одјек старије докторине, који према данашњим теоријским погледима *нема никаквога значења*.

Мислим да сам овим својим разлагањем бар колико толико допринео, да се и у нашој правној литератури то питање о збирним стварима претресе и расправи. И ако је дакле ова расправа непотпуна па можда у појединостима и погрешна (радо ћу примити сваку исправку), зато ипак мислим да није била сувишна.³⁾

³⁾ О томе, да она није била сувишна, могло ме је поред остамога убедити и оно, што нађох у чланку мога пријатеља госп. *Панте Ј. Савића*, који је штампан у 1. броју овога децениога часописа под насловом „Једно питање из права о непокретној зал. ви.“ Претресајући једно практички важно питање из хипотекарно а права г. Панта у потврду своје мишљењу наводи међу осталим и § 191 грађ. законика. Ја се овде не мислим нити мгу упуштати у меритивно претресање самога питања (ма да ћу тек у кратко напоменути да се у главној тези *слажем* са г. Пантом) но хтедох само на то да укажем, да је §. 191. у г. Савићевој расправи *погрешно* наведен, јер се он икако и не тиче онога питања, о коме се говори у

К Р А Ђ А

УЛОМАК ИЗ ЕНГЛЕСКОГ КАЗНЕНОГ ПРАВА.

НАП. САО

Ј. Ђ. Авакумовић

(НАСТАВАК.)

IV. КОЈЕ СТВАРИ НЕ МОГУ ДА БУДУ ПРЕДМЕТИ КРАЂЕ.

Наслов који смо дали овом одељку наше расправе, може да се тумачи и мало опширније. Не би било ништа чудно, да неко, по наслову судећи, замисли, као да би ми овде хтели да говоримо о стварима у *оште*, па дакле и о *некретнима* као предмету крађе. За то смо дужни пре него што би прешли на саму садржину овог одељка, да сузбијемо сваку нејасноћу или сумњу о тумачењу тог наслова. Морамо одмах поменути, да ту не разумемо ни једну некретну ствар у строгом смислу, ма ког облика, као на прилику: ни земље, ни куће и тако даље. Такво тумачење оног наслова у овом одељку било би противно самој природи крађе. Зна се, да крађе може бити само онда, кад би ко *узео* туђу ствар с намером да је себи присвоји, а узети се не може оно, што се не би могло кренути с места на место. Но овде ће бити говор само о *кретним* стварима, које, и поред такве особине, не могу бити предмети крађе. Но говорећи о овима, морамо се чешће дотаћи и оних ствари, које могу да буду предмети крађе, јер то ће захтевати потпуност и јасноћа у говору.

Ма да је *оште* правило: да предметом крађе може да буде свака туђа кретна ствар, опет енглеско казно право

поменутом чланку. Мислим да није нужно после мога горњег разлагања да то још нарочито доказујем. Известно кућа и плац не сачињавају збирну ствар, нити спадају у категорију „више ствари скопчаних под једним именом“, него кућа и плац спадају у ствари, које су скопчане међу собом чврстом *физичком или механичком везом*, а не само „једним именом“. Шта више кућа и плац се *и не означају једним именом*. Цело питање, о коме је говорио г. Пант решава се по начелима *прираштаја* (акцесије), а не по начелима о збирним стварима. Понављам дакле да г. Савић у самој решењу питања има право, али му је аргументација у неколико погрешна (што је из ау тр. грађ. законика наведен §. 547 а треба §. 457. то је очевидно штампарска погрешка). Па кад се могло десити г. Пант као интелегентом и научно образованом правнику да погреша у вабођењу §-а 191, онда извесно прегресање тога питања о збирним стварима *нигако* није било *сувишно*.

набраја многе случајеве, у којима и нека кретна ствар не може да буде предметом крађе.

Ту на прво место долазе оне ствари, које се истина могу кренути с места на место, али које су при свем том саставни делови какве некретне ствари; или ближе речено, то су ствари, које су по својој природи кретне, но које се сматрају за некретне у смислу грађанског права. Старо, обичајно, енглеско казнено право узима да те ствари не могу да буду предмети крађе. У ту врсту ствари долазе на прилику: плодови, растиња и тако даље на каквој земљи, као: жита, дрва и друго. Ма да се те ствари могу да одвоје од земље, и по томе да крену с места на место, опет енглеско обичајно казнено право не сматра њих за способне да буду предмети крађе. За такво своје гледиште, енглеско казнено право има мало необичне разлоге. Ми ћемо их одмах цитирати, и казати шта ми о томе мислимо. То су, вели енглеско обичајно право, *саставни делови некретне ствари*; оне због тога имају особину свију некретних ствари: да су *сталне*, и да се однети не могу. То нарочито не може да буде у њиховом природном облику као саставних делова какве некретности, а без тога, као што је познато, не може бити крађе. Енглеско казнено право истина не превиђа, да се те ствари могу силом откинути или иначе одвојити, па и однети; али опет оно вели, да ни тада ту не би било *крађе*. Овакво мишљење енглеског обичајног казног права оснива се на томе, што се у том случају не би могло рећи, да је узета и однесена ствар *кретна из туђег притежања*. Као саставни део некретне ствари, она је доиста била у притежању њеног господара, али само тек као некретна ствар. И тек кад је опим насиљем одвојена од некретности, она постаје ствар кретна. Она би од тада, по тој својој особини кретности, могла да буде предметом крађе. Али тада нема другог услова, који је такође апсолутно нуждан за појам крађе. Тада се не може рећи, да је узета *кретна ствар из туђег притежања*. Чим је она ствар одвојена од своје целине и тиме постала кретном, одмах је престало оно притежање,

које је господар, на ту ствар имао у облику *некретне* ствари као саставног дела некретне целине. А тим насилним претварањем те ствари у *кретну*, ствар је одмах добила другог притежаоца. Одмах, чим би та ствар била одвојена од своје целине, она би, у *облику кретне ствари*, прелазила у притежање овог, који је њу одвојио од целине. С тога се ту, вели енглеско обичајно право, не би могло рећи, да је узета и однесена кретна ствар из *туђег* притежања. У овом другом случају не би било дакле крађе за то, што ствар и ако кретна, не би била узета из туђег притежања; а опет у оном првом случају због оскудице способног предмета за појам крађе, јер је још ствар некретна као саставни део некретне целине.

Но увиђајући ваљда и само погрешност оваквог гледишта, још и обичајно енглеско казнено право стављало се на противно земљиште бар кад је реч о сабраним плодовима са земаља. Тако енглеско обичајно казнено право вели, да би било крађе, кад би ко, у време жетве, плод обрао, а доцније дошао и однео га. Плод се, брањем у *то време*, претвара, вели енглеско казнено право, у ствар *кретну*. А опет тиме, што би се сабрани плод оставио, ма и само за неко време на земљишту са кога је обрат, он би одмах ступао у притежање господара земљишта. Ту би постојали дакле сви услови за појам крађе; и за то би ваљало такво дело сматрати за крађу. А још више морало би се узети, да постоји крађа и онде, гди би ко дошао и однео плодове, које би сам господар или ко други сабрао, па оставио на земљи само за неко време, док не би дошао, да их сам однесе.

Но то је само изузеће. А у осталом држи се енглеско обичајно казнено право у овом питању оног правца, који споменусмо напред. Но тај правац, по коме саставни делови какве некретне ствари обичао не би могле бити предметом крађе, и ако би их лопов одвојио од њихове целине и однео, сасвим је погрешан. То је само остатак старог правца, који је некада био у казненом праву у опште. Тај стари правац био је оличен у мишљењу, као да и у *казненом* праву осо-

бина ствари ваља да је она иста што и у *грађанском* праву, те по томе што је некретно у грађанском праву, ваља да буде некретно и у казненом праву, као и обрнуто. Али новија наука о казненом праву доказала је, да у томе не треба да важи једно исто правило и за грађанско и за казнено право. Но баш на против да многе и оне ствари, које су некретне у смислу грађанског права, могу да буду и јесу кретне у смислу казног права. А на тај начин постало је начело у данашњем казненом праву: да предметом крађе може да буде свака туђа ствар, која се може кренути с места на место, па ма то било и самим насилним откидањем исте од њене некретне целине. Разлика о кретности и некретности какве ствари у смислу грађанског или казног права нема у овом питању данас никакве вредности.¹⁾

Исто тако погрешно је и оно разликовање енглеског обичајног права, да ли је плод са земље узабран у време жетве или не; као и резонување, да би само сазрели плод био способан да буде предметом крађе, ако би се узабрао и однео. За појам крађе није меродавно: *када* је какав плод узабран и однесен, већ само: *да ли* је он узабран и однесен. Па чим би постојао овај последњи случај, одмах би био испуњен и услов за постојање крађе. А га ли је узабрани плод времан или не, то ништа не утиче на саму карактеристику дела. Најпосле нема никакве правне вредности за карактеристику дела, ни то: *ко* је тај плод узабрао, да ли господар, или лопов; или најпосле неко трећи. На против за појам крађе двобољно је само да је лопов плод однео с намером да га себи присвоји против закона, па узабрао га ма ко. Све то дакле што се спомиње у енглеском обичајном казненом праву само би могло да поремети правилан поглед на питање о постојању крађе у сваком, који не би знао, да је то погрешно или излишно.

¹⁾ Berner, реч. књига, стр. 399.

Oppenhoff, реч. књига, стр. 323.

Temme, Die Lehre vom Diebstahle, стр. 39 и 40.

Ortolan, Element du droit penal стр. 339.

Hélie, реч. књ. 5. стр. 26.

Оволико о енглеском обичајном казненем праву у овом питању. А сада да видимо шта вели *писано* енглеско казнено право о истом питању.

Писано енглеско казнено право одсудно се разликује од обичајног енглеског казног права у овом предмету. Оно изреком прописује, да постоји крађа и онда, кад би ко узабрао и однео на прилику туђу воћку, или посекао и однео туђе дрво. Нарочити закони, којима је тако било прописано, дочесени су за владавине: Јелисавете (од 1558 до 1603 године;) Карла II. (од 1660. до 1685 године) и Ђорџа II. (од 1727 до 1760 године). Ти закони одређивали су разне казне за онога, који би узео из туђе баште или воћњака воће; који би посекао и однео туђа дрва или у опште ма какво растиње. Они су истина нарочито повлачили разлику између тога, да ли је дело учињено дању или ноћу, и према томе су одређивали и већу или мању казнену одговорност. Но то се све овде нас не тиче, па за то и нећемо даље о томе да говоримо. Но нама је главно било то, да констатујемо, како су ти писани закони таква и подобна дела огласили за крађе.¹⁾ Тако дакле данашње енглеско казнено право одбацило је, што се тиче плодова и растиња у опште, ону погрешну теорију старог казног права, по коме ствари некретне у смислу грађанског права као да не би могле бити предметом крађе. Оно је на против усвојило правилно гледиште, по коме предметом крађе може да буде све, што се само може крећути с места на место.²⁾

(НАСТАВИЋЕ СЕ.)

ПОЛИЦИЈА И АЈДУЦИ.

(ОВРШЕТАК.)

Што је најчудније, све ово, о чему смо до сада говорили, бива или бар може да буде, у доба кад за смртне казне постоји такав закон, по коме се на ту казну не сме нико осудити при редовном суђењу ни по „сумњи“, ни по

¹⁾ Blackstone књига 6, стр. 173 и 174.

²⁾ Stephen, реч. књига, стр. 289—291.

„околношћима,“ ни по „основима подозрења,“ па ма ови и „најближи“ били; него само по потпуном признању оптуженога, да је доиста он учинио дело, за које му закон одређује смртну казну, или по сведочи најмање два сведока очевидца, противу чијих сведочења нема и не може имати никакве сумње. Па кад се и по овако очевидним доказима изрече смртна казна, ова се опет не сме извршити и ако се нико не жали противу те осуде, него се и без жалбе, мора по самом закону, пресуда послати на размотрење и Апелационом и Касационом Суду. И ови судови, ако пађу да је та пресуда неправилна или незаконита, могу је поништити и без жалбе. А кад је и они одобре, онда се она опет по самом закону, без нијег тражења, мора подпети владоцу, те да он оцени: да ли би требало сачувати осуђенога од смрти путем владалачке милости.

Ето какве јаке доказе иначе тражи закон за дела која се казне смрћу; ето колико велику пажњу он поклања спрам оних, који се редовним судом осуђују на смрт. Ти докази и та пажња ваистину су тако јави и тако велики да се, по моме мишљењу, не могу ни тражити јачи ни већи, сем да се смртна казна са свим укине.

И док тако, при редовном суђењу, нико не може, по нашим законима бити осуђен на смрт докле смрт његову не одобре три суда, па и сам владоц: дотле један капетан или писар срески, на очи закона, судова, свих власти и свега света, позива јавно преко новина свакога да убије једног грађанина. И за што то? Често само за то, што се сумња да се он отргао испод власти у намери да чини кажњива дела.

А чиме је доказана та „намера“ његова, или из чега је бар поцрпена сумња да он доиста чини кажњива дела? Ко је и како је ценио те доказе? Кома је саопштена та тако кратка и површна одлука о убиству једног грађанина српског? Којој вишој власти иде ова на размотрење? Има ли жалбе противу те одлуке, коме и за које време? Ко је надлежан да се жали?

Не! нема од свега тога нигде ништа! Капетан је ту и суд и Апелација, и Касација, и све и сва. У негрешење и савесност његову туна верује цео свет, докле се иначе више од половине њих жале противу пресуда његових, по којима није већа казна по два три дана затвора или 10—12 дивара.

www.unilib.rs

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Па кад се овако ради, онда па што наређење у члану 26. Устава земаљског да „*нико не може бити суђен док не буде саслушан, или законим начином позван да се брани.*“ Јер камо овде саслушања онога, кога полиција по §. 243. кривич. законика проглашује за ајдука, за бесправно лице, и осуђује га на смрт? Камо позива „законим начином да се брани?“ Нема ни једног ни другог, мањ ако се не узима да је позив онај оглас у новинама, којим се то лице оглашује за ајдука и којим му се у исто време изриче и смртна осуда. Али, ако се тај оглас сматра за позив, онда нека ми је дозвољено да запитам: а којим су законским прописом овлашћене полицијске власти, да дају те огласе? Нису никојим! И опет велим, полицијске власти нису овлашћене никојим законским прописом да дају такве огласе; па оне их и опет дају. Јест, оне дају, а ми ћутимо и смиримо; а ни једноме нам не пада на ум, да на тај начин може врло лако страдати, може живот изгубити, и невин грађанин српски. Полиција се дугом практиком навикла на такав рад, па држи као у воску, да је то са свим по закону, а тако и ми, па и сами судови, као што се то тврди пресудом коју напред поменух.

И откуд све то? Откуд полиција није на ту мисао, да је она надлежна да кога прогласи за ајдука? Ко јој први даде власт и право да то чини?

Истину да кажем, ја не знам: кад је и како је све то постало. Мањ ако се полиција буде осмелила на то оним прописом у §. 16. привременога заковика о преком суђењу за ајдуковања и разбојништва у неким окрузима од 24 Априла 1863. године, (збор. XVI. стр. 16.) у коме се вели ово: „*сваком је слободно од власти проглашеног ајдука убити, до год се не преда.*“ А како ће се и на основу чега ће се неко огласити за ајдука, и која ће власт то моћи да учини — не вели се ни у том закону о свему томе ни речи. Ако се ту мислила доиста полицијска власт, онда ми је чудно што није изриком речено „*од полицијске власти,*“ као што се у свима осталим параграфима тога законика, где је говор о полицијској власти, вели изриком „*полицијска власт,*“ само овде не.

Но баш да се и узме, да су тим законом биле овлашћене полицијске власти да проглашују за ајдуке оне, које је требало прогласити; опет се не сме губити из вида ово двоје: *прво*, да је тај закон важио само за два-три округа, и

друго, да је он био и за те округе *само привремена мера*, па да је као такав пре толико година и укинут.

Па кад је тај закон важио само за два три округа, а не за целу земљу, онда ако је то произишло од њега, откуд и по ком праву да се распростре на све округе, на целу државу? Откуд се и како се сме по њему радити и данас у целој земљи, кад је он укинут пре толико година.¹⁾

Ја дижем глас свој противу таквог рада; противу толике небриге наше у тако важном питању; али за све то кривим пре сваког другог по полицију. Јер кад одбијем то, да може бити несавесности и освете, полицију креће на тај рад дужност да очува личну и имаовну безбедност осталих грађана; њу позивљу закон и дужност да штити праве и невине и да хвата лопове и зликовце; њој долазе поштени и мирни грађани, и пиште: како су опљачкани, попаљени или изубијани, траже помоћи и заштите од ње. И она мора да тражи лека свему томе, мора да отклони зло од народа. И како ће, ако не може друкчије, него онако, „како су радили и њени стари“: прогласи овога или онога за ајдука и овласти свакога да га убије.

Сад, ако се деси да је тај „проглашени“ некакав Јевђовић, Деспић, Ђурђевић или Солдатовић, онда нека јој је по сто пути просто и од Бога и од људи. Али шта ћемо онда, ако то буде какав миран човек, који се уклонио од зла људског, од неправде и нападања кметовог, ако буде какав мрзан кметов или чиј други; ако буде који из она три примера што их напред наведох?

Камо одбране, камо заштите за такве противу тога и таквога поступка полицијног? Нема је и нема! И опет велим нема! Невин може ту да страда и код савесности, а ако се још улеже и несавесност, онда „нико миран, а нико спокојан,“ што реко пок. Његуш.

Мени се чини, да ова збрка и ова незаконитост потиче отуда, што у поступку судском за кривична дела нема нарочитог и изрочног прописа: како ће судови поступати кад треба кога прогласити за ајдука. Па с тога судови држе, да они нису ни надлежни за то, и одбијају од себе. А полиција опет држи се „уобичајеног права“ и ајдук је готов; њега је „слободно свакоме убити.“

¹⁾ Истина тај је закон ланске године ојет повраћен; али и опет само за неке округе и срезове, а не за целу земљу.

Али ако судови доиста овако узимају ову ствар, као што се мени чини, онда они греше; јер управо шта је друго ајдук пред судским очима, но „одбегли или одсуствујући кривац.“ А о „одбеглим и одсуствујућим кривцима“ постоје јасни прописи у глави XXIII. поступка судског за кривична дела. У тим прописима јасно је казано: шта ће се и како ће се радити према оним кривцима који су одбегли или који одсуствују. Па зар се и при проглашавању кога за ајдука не би могло радити по тим прописима?

По тим законским прописима, полицијска власт дужна је само да иследи дело, које се појавило противу одбеглог или одсуствујућег кривца; па, по важности тога дела, или да чека докле се кривац не пронађе (§. 308), или да тако ислеђено дело пошаље суду (§. 311). И суд, опет по важности дела, ради даље што треба: он је §.§-има 311. и 312-им овлашћен да за таквим кривцима наређује писмене потере преко полицијских власти и преко новина, §-ом 313-им овлашћен је да такве кривце ставља под суд, и кад то учини, онда је по §. 314 дужан да их јавним позивом преко новина позове да престану у одређеном року ради суђење те кривице њихове, а ако и по том не дођу, онда је по §. 318. властан да их суди и осуди и без њиховог присуства, држећи се у томе „општинских правила ислеђења и суђења“; али мора таквог кривцу „оставити по званичној дужности браниоца“ и пресуду му „обзнанити у званичним новинама.“

Дакле што се по тим прописима не би радило и према онима „који се отргну испод власти земаљске у намери да чине кажњива дела“? Што полицијске власти не би иследиле кривице њихове и по §. 311 кривичнога поступка, послале их суду и тражиле од суда, да он такве кривце по §. 243. кривич. законика прогласи за ајдуке? Па суд после да учини писмену потеру за оптуженима преко полицијских власти и преко новина, да их јавно позове да дођу и да се бране, а ако не дођу, да им по званичној дужности одреди браниоца, па по том да дело пресуди „по општим правилима ислеђења и суђења,“ и пресуду им обзнани у званичним новинама.

У оваквом поступку не би било никакве незаконитости, а било би довољно јемства да прав не страда.

Па и опет да запитам: за што се не ради овако?

Истина да би, кад би се овако радило, требало и више времена, и више рада и више доказа, те да се може неко

прогласити за ајдука, но што све то треба данас, кад све то врши полиција. Али онда не би било зебње и страховања да може и невин грађанин овако олако изгубити живот свој; а то је много прече и важније, него досадашња брзина и краткоћа рада око тога.

Најзад, ако се коме чини, да је овај пут згодап или да се поменути прописи из кривичнога поступка не би могли применити и при проглашавању кога за ајдука, онда што се не издаје крађи и бржи поступак за та дела, али само са довољним јемством да прав не страда?

Влада би на ово питање по свој прилици одговорила ово: „Ја сама не могу за све да се сетим; а ви ми то никад не истражите; никад ми не рекосте ни преко штампе ни преко скуштине, да вас је страх од таквога поступања према ајдуцима, и да у таквоме поступању видите незаконитост и да осећате зебњу, да тим путем може stradати и поштен човек. А ја сам овакву практику затекла, па се и ја њоме служим; јер то што нису о томе јаснији прописи у закону, мене не може и не сме задржати да гледам скрштених руку, како се Јевђовићи, Деспићи, Ђурђићи и Солдатовићи башкаре по свој земљи и нападају на мирне и поштене грађане и на њихову имаовину; него се противу њих морам служити оним средствима, којима се служило и пре мене, докле се то не измени. А ви, ако вам је тешко, или ако се бојите тих средстава, тражите да се она измене, па ће се и изменити.“

И тај одговор скоро би био у свему уместан. Прекор би пао на нас саме, а нарочито на штампу, на народне посланике и на правнике. Па онда шта чекамо више; на кога гледамо, те сами не тражимо да се поправља оно што не ваља?

Ни један честит и поштен син ове земље неће такво стање, у коме би се ширили разбојници и арамије и утамањивали живот и имаовину мирних грађана, а власти да стоје скрштених руку с тога, што немају јасних и одређених прописа у закону: како да поступају према тим арамијама, — него се хоће такво стање, којим би се могло и сигурно стати на пут тим арамијама и да тим опет никад не дође у опасност и живот невиних грађана.

Крајње је дакле време, да наше законодавство установи што пре одредбу у овоме погледу, која би давала довољне гаранције.

Мијаило Ковачевић.

Б Р А К.

(НАСТАВАК.)

Хришћански брак и његова организација. Погрешно гледате на брачну цел. Женска потчињеност.

Људи су некада мислили да је сам Бог створио брак, јер је он сједињено првог човека и жену. Докази о томе находе се у Светом Писму које вели:

„И рече Господ Бог, није добро да је човек сам, да му начиним друга према њему“ (I, 2. 18.)

„И Господ Бог створи жену од ребра које узео Адаму и доведе је к Адаму. А Адам рече: сада ето кост од мојих кости, и тело од мојега тела. (I, 2. 22, 23.)

„Мушко и женско створи их и благослови их, и пазва их човек кад бише створени.“ (I. 5, 2.)

Даље:

„Нисте ли читали да је онај, који је у почетку створио човека, мужа и жену створио их.“ (Св. Матеја. XXV, 4.)

„А у почетку створења, мужа и жену створио их је Бог.“ (Св. Марко X, 6.)

Још у најстарије време, брак је сматран као верозаконски акт. Хришћанство је усвојило то мишљење. Оно је одмах у почетку прогласио да је брак *света тајна*,¹⁾ верозаконски акт, који се свршава пред црквеним органом, а по верозаконским обредима. Тиме је показало људима, да та заједница није приватна ствар, која зависи од воље појединих тако, да се ту никаква власт не може мешати, као што су некада мислили. Да се ови назори остваре, Хришћанство је морало ступити у борбу против установа, које су тада владале, али се никако нису могле слагати са Христовом науком. Те су установе: развод брака и конкубинат.

Наука хришћавска не допушта човеку да раздваја оно, што је Бог саставио. „А што је Бог саставио, човек да не раставља.“ (Св. Марко, X, 9. Св. Матеја XIX. 6.) „Јеси ли се привезао за жену, не тражи да се разрешиш.“ (Св. Павле Кор. VII, 27.) „Сваки који пусти жену своју осим за прелубу, наводи је те чини прелубу; и који пуштеницу узме прелубу чини.“ (Св. Матеја V, 32. и XIX, 9. Св. Лука XVI, 18. Св. Павле Римљ. VII. 3.)

¹⁾ „Тајна је ово велика, а ја говорим и за Христа и за цркву.“ (Св. Павле Ефзс. V. 32.)

По Мојсијевом закону, човек је могао пустити жену и дати јој распусну књигу.¹⁾ У Риму је човек такође могао у свако доба да се разведе.

Хришћанство је свему овоме стало на пут, и брачна је заједница постала трајна и неразводна.

Хришћански брак закључује се у цркви пред олтаром, где свећеник молитвом и благословом, утврђује ту везу пред искупљеним светом. Ту није довољно да човек и жена само изјаве како пристају да ступе у ту заједницу, него се тражи, да се тај њихов пристапак утврди верозаконским обредима. Конкубинат се није могао закључити по овим обредима. Док по римском праву, између конкубине и жене, није било велике разлике, по хришћанској науци така је заједница била без икакве вредности.

Док је по Мојсијевом закону брат морао да узме своју снаху на случај ако остане удова, Хришћанство је осуђивало таку заједницу. Јован је говорио Ироду: „Не можеш ти имати жене брата својега.“ (Св. Марко. VI. 18. Св. Матеја. XIV. 4. Св. Лука III. 19.)

Кад је Хришћанство савладало све те препоне, оно је из темеља преустројило брачну заједницу и дало јој са свим други облик.

Што су моћни римски императори сами покушали да учине, то је Хришћанство са свим довршило. Било је дакле са свим природно, да оно само и регулише ону установу коју је створило, и то онako, како се са његовим назорима најбоље слагало. Не може му се пребацити, што је још у почетку овладало том установом. Оно је стајало на много већој висини од државне власти, која је била са свим немоћна да тај напредак оствари.

Кад се Хришћанство појавило, оно је затекло два законодавства о браку једно Мојсијево, и друго римско. Било је много тачака у којима су се оба та законодавства слагала међу собом, али је било и таквих наређења, која су била противна моралу изложеном у јеванђељу. У римским обичајима, који су у прво време јако упливисали на законе о браку, Хришћанство је сматрало да има више морала, па је многа наређења усвојило.

¹⁾ „Кад ко узме жену и ожени се њом, па се догоди, да му она не буде по вољи, што он нађе на њојзи што год ружно, нека јој напише књигу распусну и даде јој у руке, па нека је отпусти из своје куће“ Св. Писмо. V, гл. 24. 1.)

У доцније време Јустинијан је у своје законе уврстио и одлуке римских правника Гаја, Павла, Улпијана, Хермогенијана и других.

Данас је хришћанска вера подељена на више делова, који немају једнако гледиште на брак. Док православни и католици сматрају брак као *свету тајну*, протестанти то одричу и тврде, да је брак прост *приватно правни уговор*. Док православна црква допушта да се брак у извесним случајевима разведе, католици не дозвољавају развод брака, јер сматрају да је то према еванђељу немогуће. То мишљење бране цитатима из Св. Луке: „*Сваки који пушта жену своју и узима другу, прелубу чини, и који се жени пуштеницом, прелубу чини*“ (XVI 18.)

За то, што хришћанска вера нема једно исто гледиште на брак, и организација брака није свуд једнака. Сваки део те вере, регулисао је брак друкчије, а под утицајем моралних идеја, које су код њега превладале. Излагати онет целокупну организацију хришћанског брака по прописима католичке, православне и протестантске вере, то би нас далеко одвело.

За Србе, који махом припадају православној вери, од значаја је само организација брака по прописима православне цркве, које је усвојио грађански закон.

Први део брака по прописима православне цркве то је *обручење* (прстен, испит). Ту заручници пред свећеником и сведоцима изјављују свој приставак и вољу да живе у браку. Та њихова изјава утврђује се молитвама и узајамним даровима.

Тим актом иде црква на то, да се ујамчи слободна изјава воље, без које нема брака, а сем тога даје заручницима и прилику да се добро размисле пре но што ступе у брачну везу. Тај испит не врши се оног истог дана кад и венчање, него раније, тако, да од дана испита па до венчања мора проћи извештан рок, који је потребан за оглашење.

За важност тога испита тражи се, да се учини пред свећеником а по оним прописима, које је вера одредила; да је слободан и јаван, и да међу заручницима не постоји никаква препона, због које не би могли ступити у брак, јер она лица, која по закону не могу бити венчана, не могу бити ни испитана (§. 68 грађ. зак.)

Тај испит нема таку снагу, да се заручници могу принудити да ступе у брак (§. 66. грађ. зак.) али има следеће дејство: 1, заручник или заручница, не могу са другим сту-

пати у нове брачне преговоре, док овај први испит постоји (§. 64 грађ. зак.) 2, између заручника и најближих сродника друге стране ствара везу сродства.¹⁾

Само духовна власт може поништити тај испит (§. 64. грађ. зак.) У случају одустајка кривицом једне стране, друга невина страна, има право на материјалну накнаду (§. 65 грађ. зак.) Ако су обе стране невине, ни једна нема право да тражи накнаду. (§. 67 грађ. зак.)

Остављена страна нема право да тражи накнаду штете коју је имала због тога испита: 1, ако се примети особита наклоност спрема другог лица; 2, ако је заручница трудна; 3, ако је страна пијаница или неморалног владања; 4, ако пати од опасне заразне болести; 5, ако дуго одлаже венчање. (§. 70 грађ. зак.)²⁾

Као што се види, овим испитом брак се још не склапа. За то је потребно венчање. С друге стране, овај испит није то исто што и преговор у другим уговорима, где сам преговор не даје ни једној страни ни права ни обвезе.³⁾ Овај испит има извесну обавезу снагу.

Услови које је црква прописала за важност брака, у главне су ови:

1, Различан пол и могућност за одржање феле. Између два лица једнаког пола, не може постојати брак. Где нема могућности за одржање феле, ту нема битног услова који карактерише разлику између полова, па за то је и ту брак немогућ, јер би така заједница била противна самим законима природе

2, Известан број година (за младожењу 17, а за невесту 15). По правилу и мушка и женска лица добијају спесобност за све правне послове тек онда, кад постану пунолетна. Овде је изузеће. Малолетници не могу да закључе никакав правни посао, а могу да ступе у брак, да закључе најважнији акт у животу.

Као што се види, са малолетницима је учињено изузеће, кад је реч о њиховој способности за ступање у брак.

¹⁾ Устав о степенима сродства из Кормије списан. Игњат. Васић Стр 23.

²⁾ Помоћанон додаје још 2 узрока које грађански закон не спомиње а то су: ако ма које од заручника има падајућу болест, и ако макоје после испита изјави жељу да хоће да се покаљуђери (Стр. 140)

³⁾ „Овака је веза незгодна. Ако вереници могу да ступе у брак, нека се одмах венчају. Ако не могу, њихов пристајак који су изјавили, нема никакве вредности. Та се веза може раскинути накнадом. Ако човек види да се олако обвезао, треба да жртвује једну суму да се ослободи те везе, али ако му је жао новца, он мора и против воље да ступи у брак, где напред види, да има више изгледа за несрећан живот.“ Belime. Philosophie du droit. II. стр. 108.

То изузеће прешло је и у наш грађански закон из грчких и римских закона, који су дозвољавали ступање у брак мушкима у 14-ој, а женским у 12-ој години. Ово је изузеће постало само у интересу морала, јер људи могу физички да се развију и пре онога времена, у коме их закон сматра за пунолетне.

Православна црква не дозвољава ступање у брак мушкима, који су прешли 60, а женским 50 година. Такав се брак само по нужди дозвољава, али је у том случају потребно архијерејско разрешење.¹⁾

3, Пристанак оних, који хоће да ступе у брак. Тај пристапак не сме бити изнуђен, него мора бити драговољан и слободан. Насиље, обмана и превара, то су такви узроци, са којих се изјављена воља не сматра као слободна, и за то саизвољење не вреди. Где нема пристапка, ту нема ни брака. Где не вреди пристапак, ту не вреди ни брак.

4, Одобрење родитеља у случају ако је једна страна малолетна. То одобрење има два разлога. Код човека се физичка способност развија брже, а умна спорије. Човек може бити способан да ступи у брак и пре, но што се умно у толикој мери развије, да се може сачувати од штетних последица оних страсти, које се јављају у младости. За то се такав малолетник мора узети у заштиту, и дати му вођ, који ће га саветовати пре но што закључи тако важан акт. Друго. Брак се не тиче само оних који га склапају. Он стоји у вези са чашћу и благостањем њихових породица, јер производи сродство. Оставити малолетницима на вољу да ступају у брак и против воље својих родитеља, то се никако не би могло слагати са овим поштовањем, које деца морају одавати својим родитељима.²⁾

5, Јавност и свечаност при закључењу брака. Брак је свечан акт, који треба да се закључи по оним формалностима, које су прописане, и које су од тако битног значаја, да без њих нема ни брака. Није довољно да младожења и мла-

¹⁾ Помоканон о браку. Стр 42. Римски закон Папија Полеја која је под Јустинијаном укинут, забрањивао је брак људима преко 60, а женама преко 50 год. Ово је било само за то да их примора да се раније жене.

²⁾ До које године малолетници морају имати ово одобрење? На тач. в. § 69 и §. 73 грађ. зак. види се да момак и девојка морају имати ово одобрење до 18. године. Отуд излази да могу ступити у брак б-в ичијег одобрења, чим наврше 18 година. Али е д настаје тешкоћа, јер са овим наређењима стоји у непомирљивој опреди §. 141 казн. зак. који казни свештеника ако венча без одобрења родитеља от девојку, која има 15 али још нема 21 год. или момка који има 17, али још нема 21 годану. Оно што грађ. закон дозвољава, казнени забрањује!

да изјаве само свој пристанак, него се тражи, да ту своју вољу изјаве пред сведоцима и свећеником, који им даје благослов и изриче, да је брак закључен. Без свећеника нема ни брака. Ако се брак закључи пред другим лицем, он не вреди. —

(НАСТАВИТЕ СЕ.)

ИЗ СУДНИЦЕ.

V.

Како се имају разумети §. §. 465. и 477. грађ. законика (Фидејикомис.)

(Одлука опште седнице Касац. Суда).

Ж. П. тужио је суду масу свога оца умрлог *Ј.* тражећи да се уништи завештање очево и то само у колико се тиче ограничења у управи, располагању и уживању истим завештањем остављеног му имања као једином и пунолетном сину, ово и тим пре, што је завешталац својим кћерима оставио по 6000 динара у готовом новцу поред спреме и удомлења на слободну управу, чему он ни код старатељског судије а ни сада није противан, а њега истим завештањем у остављеном му имању и наслеђу ограничио истим управљати и за сва времена ставио под старатељство и ако је по гласу општинског уверења врло доброг владања.

Стараоци масени нису одобрили, да се завештање покојниково по тужби ништи, јер је истим тужиоц признат за наследника остављеног имања свога оца, а што га је овај завештањем ограничио, то је могао по закону учинити. Тврдили су да је тестаменат по форми и садржини закону саобразан, те кад би се сада по тражби уништио, онда би и сами легати дошли у опасност.

За овим је суд нашао, да је тражење тужиочево неумесно, јер исти и не наводи а још мање доказује, да га је отац законог наслеђа својим завештањем лишио, дакле не доказује да му је истим завештањем нарушен закони део, по смислу §. 477 гр. зак. већ га и сам признаје (§. 180. и 183. гр. пост.) за важећи, но само тражи, да се исто поништи у колико се тиче ограничења, задужења и отуђења остављеног му у наслеђе имања. Таквој тражби нема места по томе, што је исто завештање написано по форми и садржини законој и што је завешталац по §. 465. гр. зак. у горњем могао ограничити тужиоци тим пре, што се из истога завештања види, да је пок. *Ј.* завештано имање собом зарадио, (§. 466. истог закона,) а међутим законодавац нигде није ограничио тестатора, да и овако што у за-

вештању не може наређивати. Са наведених разлога првостепени је суд одбио тужиоца од тражења.

Апелациони Суд по незадовољству тужиоца нађе, да ова пресуда првостепенога суда не одговара закону из ових разлога :

По §. 477. гр. законика завешталац чинећи расположење са својим имањем на случај смрти, дужан је, да закономј деци остави невредим законити део свога имања, који се састоји у половини свега имања, а са другом половином може да чини расположење како хоће.

Апелациони Суд ценећи по садржини завештање пок. Ј., које је и судијом за неспорна дела утврђено, налази, да је пок. Ј. чинећи расположење са својим имањем, повредио горње законско наређење, јер тужиоцу Ж., као сину, није оставио половину свога имања као законити део на слободно расположење и уживање, него га је поставио само за уживаоца имања са његовом удовом, а за наследнике одредио тужиочеве наследнике.

Истина законодавац је у §. §. 465. и 467. гр. зак. наредио, да завешталац може расположење са својим појединим имањем тако учинити, да ово пређе с колена на колена, т. ј. да први наследник наслеђено имање мора оставити другом свом наследнику, али ово наређење о фидејикомису не потиरे оно наређење о законом делу наследника нарочито још и с тога, што се у §. 465. грађ. законика (о фидејикомису) говори, да завешталац на овај начин може расположење учинити само за поједино имање као за кућу, њиву, ливаду и т. д. а не о целом завештаоачевом имању, као што је сведе случај.

По изложеноме Апелациони Суд налази, да је тестаментом пок. Ј. окрњен закони део имања његовог сина и наследника, тужиоца Ж., према §. 477. грађ. зак. и зато се и тестаменат пок. Ј. у толико има и да огласи за неважећи, па с тога и пресуди, да тестаменат пок. Ј. односно половине имања као окрњеног дела тужиоца Ж. не вреди.

Но Касациони Суд по жалби стараоца масених расмотрив акта и ову пресуду нађе у своје III. одељ. 9. Дец. 1886. Бр. 3980 да иста не одговара закону из ових разлога : истина да законодавац прописом §. 477. гр. зак. ограничава завештаоца у расположењу правога дела у корист своје деце, али примени тог прописа у овоме случају нема места, јер умрли Ј. није свога сина тужиоца Ж. лишио наслеђа, по га је само ограничио у располагању са остављеним му делом, који износи више од правога дела ; на ово пак ограничење завештаоц има права по пропису §. 465. грађ. законика.

А исто тако погрешан је разлог Апелационог Суда што наводи, да по смислу поменутог §. 465. завешталац може расположење чинити

само за поједино имање као за кућу, њиву и т. д. Ово је законодавац ставио само ради примера, када се о појединим деловима имања чини наређење о фидејкомису, а никако се из смисла поменутог прописа не да извести, да је законодавац у смотрењу наређења о фидејкомису хтео завештаоца да ограничи само на неко извесно имање. Па с тога поменуту пресуду Апел. Суда поништи с позивом, да по овим примедбама и закону даље поступи.

Апелациони Суд не прими ово примедбе него врати Касационом Суду акта и пресуду с овим противразлозима:

„По §. 477. гр. зак. завешталац чинећи расположење са својим имањем на случај смрти, дужан је да остави закономј деци невређљив законич део имања, који се састоји у половини свега завештаочевог имања, и тај законич део сматра се као својина законих наследника без икаквог ограничења.

Питање је, да ли је завешталац чинећи расположење са својим имањем при завештању, да имање пређе на више колена у родбини, т. ј. по основу фидејкомиса, дужан, да се обзире на наређења §. 477 гр. зак. односно законог дела законих наследника или не? као и да ли се може ма какво као важеће ограничење да учини на законич део према законј деци или не?

И Апелациони Суд гледећи на наређење §. 477. као и §. 465. гр. зак. налази, да је законј деци гарантован законич део имања завештачевог, који прелазећи на законог наследника прелази са сваким правом располагања, дакле без икаква ограничења; а према томе да је завешталац баш и у случају завештања имања с колена на колена (фидејкомис), дужан да мотри, да са својим завештањем неокрњи законич део законј деци ма на какав начин, било ограничењем уживања или иначе, јер би се на тај начин законом гарантовани законич део имања законј деци свагда могао да осујети, било на овај начин било на други, као што је овде случај, у ком завешталац остављајући извесно имање своме сину Ж. ограничава га у свему у расположењу са истим, што је претивно §. 477 зак. гр.; шта више наређење §. 465 гр. зак. више је специјално наређење и изузетак, којим је завешталац властан, да неко извесно имање, н. пр. кућу, њиву, ливаду и т. д. на више колена у родбини остави, који израз „неко извесно имање“ и набрајање имања очито показује, да се такво наређење односи на поједина имања завештаочева, нити наређење о поједином имању може да потре опште наређење односно законог дела имања припадајућег законј деци по §. 477. гр. зак.“

Касациони Суд у својој општој седници 20. Јануара 1887. Бр. 100 нађе, да су ови противразлози Апелационога Суда закону саобразни, те тако горњу пресуду Апелационога Суда и оснажи.

Саопштио

Милан Дамјановић.

ЛИСТАК.

УБИЈСТВО АДВОКАТА БЕРНЕЈА.

Одлуком белгијског Великог Суда од 21. Марта 1883. године, свршена је једна од најчудноватијих парница, која је икад можда претресана. Тога је дана на име одбачена жалба браће Армана и Леона Пелцера. Њоме су тражили, да се поништи пресуда поротнога суда, који је обојицу осудио на смрт за убијство адвоката Вилхелма Бернеја.

Због друштвеног положаја лица, умешаних у овој парници, привукла је она на себе пажњу целог образованог света и ван граница белгијских. Извршиоци дела и њихова жртва припадају најбољем и најобразованијем друштву. Дело само — убијство, спремно и извршено са предумишљајем — не да се никако довести у везу са дотадањим животом оптужених. Једина околност, која би непојмљиви догађај објаснити могла: страшно, несвесно и тренутно раздражење, — и та је искључена. Све што је ствјерно у парници, доказано је; психолошки моменат парнице остао је мраком застрт.

У овом случају није оправдано ни оно опште признато правило, да је наклоност ка злочину или несрећни део наследства, појава повремене нарави већ од детињства, или да се злочиначка замисао постепено развија хрђавим примером, лакоумним животом, незнањем, тежњом за уживањем, сиротињом или другим сличним узроцима, — да злочин дакле мора свагда имати у природи злочинца дубљег корена.

Између извршенога дела и побуда његових постоји провала, која се не да гребродити. Непојмљиво је, како је у мозгу умног и доброг човека, као што је један од оптужених, могао сазрети онако грозан злочин и како га је други оптуженик могао извршити.

* * *

Парницу ову описали су многи, признати писци. Ми ћемо је нашим читаоцима претставити по *Павлу Линдау*, једном од најдаровитијих савремених немачких публициста.

I.

7. Јануара 1882. пре подне отпутовао је адвокат Вилхелм Бернеј железничким возом из Анвера, где је становао неколико година; отишао је за Брисел. Неком своме познанику рече на путу, да се ради извесног посла мора састати са човеком, „који је или велика личност или велики пробисвет“. Код куће није ништа наредио. Жена га је чекала на ручак, ну он не дође. Ни сутра дан није дошао. Бернеја нестале да му се ни трага није знало. Суд, извештен о томе, како је на тајанствени начин нестало адвокат, употребио је сва средства, да га пронађе. Пуклоше најчудноватији гласови о њему. Бернеј је живио врло хрђаво са својом женом; многи вероваху, да се сам убио. У последње доба он је претрпео велике потресе душе, а био је страстан човек; кратко време пре тога одведен му је брат у лудницу; услед тога и пронео се глас, да је Бернеј полудео, да је у

неком заводу затворен или неком несрећом погинуо. Људи, који су стајали у додиру са Бернејом, сећаху се, да је, од како се покретло, у многим приликама вагињао мистицизму и да је нарочито са парохом цркве Св. Стевана у Паризу, г. Пердро, био у живом саобраћају. Услед тога било је који вероваху, да је из мржње према животу оставио свет и отишао у манастир. Ово веровање одржавано је нарочито писмом, које је Вилхелм Бернеј дан пре свога одласка, 6. Јануара 1882, писао једноме своме пријатељу. У писму вели: његови најбољи пријатељи и заштитници, у Анверу и Паризу, припадају клерикалној странци, коју свет погрешно оцењује; тежња нашега времена, која хоће да поништи религиозно осећање и да понижи свећенство, веома је опасна. Од неколико дана занимала га је мисао, да замоли и упита свога старога пријатеља, свећеника цркве Св. Стевана у Паризу, да ли н-би могуће било, да га у далеким земљама употреби за какву мисију, те да га тамо дивљаци пождеру или да умре од жутице.

Напослетку поче се проносити глас о злочину, коме је Бернеј пао као жртва, и потајно се чуло, да са њиме стоји у вези *Арман Пелцер*, који је пређе био најинтимнији пријатељ адвоката и на кога сумњаху, да стоји у кажљивим односима са госпоњом Јулијом Бернејевом.

До 18. Јануара није се могло никако сазнати где је Бернеј. Тога дана у подне добио је истражни судија Бере у Анверу писмо, са поштанским жигом из Базела, а са потписом: *Ханри Воган*, у коме стајаше, да је пошиљаоц писма Бернеја убио неким несрећним случајем. Тело његово наћиће се у ри де ла лоза бр. 159 у Брислу. Суд оде у означену кућу и заиста нађоше тамо мртво тело Бернејево. Убијен је био са леђа. Истраживања за лицем „Ханри Воган“, дадоше полицији доста основа подозрења, да изда решење о притвору *Леона Пелцера*, млађег брата кућевног пријатеља Армана Пелцера. Леон Пелцер, лак и хрђав трговац, који се у осталом као добар човек описује, тумарао је од више година по свету. Кратко време пре учињеног дела, а бао што његова породица мишљаше, и у само доба, кад је злочин извршен, био је у Америци.

Оба брата, која становаху у Белгији, Арман и Џеме Пелцер, објавише 1. Марта у новинама овај оглас:

„Новине јављају, да је донето решење о притвору нашега брата Леона Пелцера. Ми не дозвољавамо себи, да критишемо ову страшну меру, коју је суд за нужну нашао, а која нас тако болно вређа; ну ми морамо приметити, да смо 14. фебруара писали нашем брату Леону, да га известимо о гласовима, што се проносе, и да га позовемо, да се одмах врати у Белгију. Ово писмо упућено је у Сан-Франциско, на последњу адресу, коју нам је брат наш у своје писму из Ст. Луји 18. Децембра пр. год. јавио, а поднето је бриселском суду, који га је пошти предао. Ми смо уверени, да ће се наш брат вратити одмах чим први пут чује вест о убијству Бернејевом и његов долазак уништиће страшне гласове, који се о њему проносе. А ми са поуздањем у правду наших судова и наше земље очекујемо резултат ових истраживања. На окривљавања бесне светине, која нас из појмљивих узрока напада, немамо у овом тренутку никаква одго-

вора. Бог би дао, да они, који нас сада тако нападају, сачувају онако мирну савест, као што ће мо ју ми имати кад удари час одговорности.“

Овај оглас потписали су Арман Пелцер и Џеме Пелцер.

Неколико дана по објави овога огласа, 5. Марта, достави државном тужиоцу лекар Лавизе, који је седам година живео у врло великом пријатељству са Арманом Пелцером, да га је Арман између 4. и 5. Марта, у сат по поноћи, у ванредно узбуђеном стању тражио и молио, да прими Леона. Лавизе веровао је Арману, да је Леон још у Америци, те је овом неочекиваном вешћу врло чудновато изненађен. Доктор је сада увидео, да је без свога знања био посредник у преписци између Армана и Леона. Он се више не сумња, да је Леон убијца, те налази да га савест принуђава, да пријави власти свога најбољег пријатеља и његовога брата. Арман би притворен 5. Марта, а Леон два дана касније на колоњској железничкој станици. Врло брижљиво вођена кривична истрага трајала је девет месеци, а крајем Новембра 1882. предата су оба брата пороти под оптужбом за убиство.

Пошто смо прибележили у општим потезима догађаје, које је публика пре јавног претреса дознала, — ди приступимо сада лицама и њиховим односима.

(НАСТАВИТЕ СЕ)

В Е С Н И К.

Помиловање. И ове као и прошле године приликом прославе проглашења краљевине, милост Његовог Величанства нашег Краља и Господара обрадовала је велики број осуђеника а поред њих и многе су породице наших мање срећних суграђана такође обрадоване, видећи ослобођене своје миле и сроднике, за које друштво и држава наша с правом очекује, да ће остатак свога живота у слободи поштено проводити на своју властиту и на корист наше драге краљевине.

Из сва три наша казнена завода ослобођени су том приликом сасвим од даљег издржавања казни свега њих 109 осуђеника, њима 218-рици сведена је одсуђена казна на мању меру, а њих 128 ослобођени су, да остатак казни без овова издржавају док се буду добро владали. (М. Д.)

* * *

Др. Лоренц Штајн, чувени професор народне економије и финансијских наука на бечком свеучилишту, стављен је ово дана по својој молби у пензију. Штајн је био скоро по века на катедри и својим студијама отворио је ново поље у науци. Рођен је у Шлезвигу, а сада му је 74 година. Постао је професором Килу 1846., али је 1852. бранећи повластице херцогства отпуштен од данске владе. Године 1855. дошао је на бечки универзитет, где је и стекао своје

име у н.уци. Многи од нас, који смо били више година његови ђаци, сећаћемо се са благодарношћу његових предавања, желећи, да кад није више на катедри, још дуго исради на пољу науке, којој је био и остаје звезда претходница.

КЊИЖЕВНЕ ВЕСТИ.

Изашла је из штампе књига, и коју најтоплије препоручујемо свима нашим читаоцима :

Прилози за реформу казних завода. Саставио Миленко М. Жујовић, секретар министарства унутрашњих дела. Издање Министарства Правде. У Београду, штампано у краљ. срп. државној штампарији 1887.

Цена 2 динара. Може се добити код писца.

ОДГОВОРИ АДМИНИСТРАЦИЈЕ.

Вис Земаљска Влада у Сарајеву. Примили смо 8 фор. као претплату до краја Августа 1887.

Г. Др. Светиславу Касапиновићу, Панчево. Примили смо вашу пријавну листу за ванредно чланство нашег удружења заједно са 12 форината.

Г. Др. Миши А. Поповићу, Рума. Пријавну листу за ванредно чланство нашег удружења заједно са 12 фор. примили смо.

Г. Г. Повереницима удружења обраћамо пажњу на оглас листа нашега, по коме се претплата прима или за целу годину или за 4 месеца, а не за пола године. Одбор је овакав начин претплате усвојио због тога, што прво полгође истиче за време судског одмора, те се досадањом практиком код ранијих правничких листова наших показало, да је врло незгодно обнављање претплате за време судских ферија.

Г. Г. Члановима и претплатницима, који ре-ламинишу поједине бројеве нашег листа, јављамо и уверавамо их, да се експедиција листа врши најтачније. Ако поједини бројеви не дођу до руку адресанта, није кривица до нас. Међутим молимо, да се бројеви, који би случајно изостали, одмах рекламују неноредно од администрације листа.

ВЛАСНИК :

Удружење јавних правозаступн. у Србији.

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК :

Милан Ст. Марковић

ЈАВНИ ПРАВОЗАСТУПНИК